

Minder om Knud Lavard og hans Slægt i Ringsted Kirke.

Af Poul Helms.

Foredrag holdt i Kirken den 21. August 1949.

St. Hans Dag, den 25. Juni 1170, var der her i Kirken en glimrende Forsamling til Stede. Formaalet var den højtidelige Skrinlæggelse af den nye Helgen Knud Lavard, der, siden han blev myrdet 1131, af Folket betragtedes som en hellig Mand, men hvis højtidelige Optagelse blandt Kirkens Helgener først nu var bleven godkendt af Paven. Til Stede var først og fremmest Kong Valdemar med sin unge Søn, Knud, der efter Skrinlæggelsen af Kongens Fader skulde krones til fremtidig Konge. Dernæst den ærværdige Erkebiskop af Lund *Eskil*, der i egen Person optog Knud Lavards Ben af Graven, svøbte dem i hvidt Silketøj og lagde dem i det nye Helgenskrin, der blev hensat paa Højalteret. Blandt andre høje Gejstlige, der overværede Ceremonien, kan nævnes *Absalon*, Biskop af Roskilde, den svenske Erkebiskop af Upsala og den norske Biskop af Oslo.

Kirken var i det store og hele den Bygning, vi nu er forsamlet i, dog har den næppe været helt færdig, da den først omkring 1160 var blevet paabegyndt, men Højtideligheden med Helgenkroningen har vel alligevel været en Slags Indvielse. Det er altsaa ikke denne Kirke, som Knud Lavards Lig blev bragt til kort efter Mordet. Det var en ældre enskibet og mindre Kirke, af hvilken man ved Restaureringsarbejder-

ne har fundet Rester under Kirkegulvet. Den var bygget under Svend Estridsen og indviet omkring 1080 af Roskilde-bispen Sven Norbølge som Kirke til Benediktinerklostret. Den nye Kirke var langt mere imponerende, svarende til den nye stærke Konge- og Kirkemagt og til dens Bestemmelse som Hvilested ikke blot for Knud Lavard, men ogsaa for hans Slægt.

Hvad der var gaaet forud for Højtideligheden 1170 er iøvrigt de kendte Begivenheder i Danmarks Historie, som samler sig om de med Knud Lavards Død følgende Stridigheder.

Knud med Tilnavnet Lavard (☉: Brødgiver, Herre, eng. Lord) var Søn af den 1103 afdøde Kong Erik Ejegod. Han var ved Faderens Død en Dreng og blev derfor forbigaaet ved Kongevalget til Fordel for Erik Ejegods Broder Niels. Men senere paatog Knud sig at forsvare Danmarks Sydgrænse mod de vendiske Stammer, der under Tryk fra Tyskerne søgte nordpaa og baade til Lands og til Vands angreb Danmark. En vendisk Fyrste i Holsten var Søstersøn af Erik Ejegod og Niels og altsaa Knuds Fætter. Han angreb med særlig Iver Jylland, fordi Kong Niels, der skildres som gerrig og smaalig, ikke vilde udbetale ham hans Mødrearv. Hans Angreb standsedes nu af Knud, der dog var klog nok til at søge Udsoning med ham og skaffede ham den omstridte Arv. Siden da han døde, lykkedes det Knud med Keiserens Samtykke at erhverve hans Land, og han blev saaledes tysk Lensmand for sine sydlige og dansk Lensmand i Forholdet til Kong Niels for sine nordlige Besiddelser. Denne Dobbeltstilling kunde jo nok volde Vanskeligheder, og Knud, der efter som Barn at have været i Huset hos den sjællandske

Høvding Skjalm Hvide, Asser Rigs Fader, havde opholdt sig i Tyskland ved den senere Kejser Lothars Hof, var bleven stærkt paavirket af tysk Ridderskik og Dannelse og har nok følt en vis Overlegenhed i Forholdet til Kong Niels og hans Søn Magnus. Da Knud gik frem med Kraft i Sønderjylland og gjorde Ende paa Vold og Ufred, blev han meget populær i Riget, og Magnus frygtede for, at han skulde blive foretrukket for ham ved det næste Kongevalg. Følgen blev den uhyggelige Sammensværgelse mod Knuds Liv, der førte til Mordet ved Haraldsted den 7. Januar 1131. At Ugerningen lykkedes skyldtes sikkert kun Knuds fuldstændige Forsømmelse af alle Forsigtighedsregler, hvilket viser, at Attentatet er kommet ham ganske uventet.

I Julen 1130 besøgte han sin Kusine Cæcilie, en Datter af Knud den Hellige, der sammen med sin Mand Jarl Erik af Laaland boede paa den gamle Kongsgaard i Haraldsted. Knud kom fra Roskilde, hvor Magnus allerede havde haft i Sinde at dræbe ham, men ikke fundet Lejlighed til det. Nu skrev han til ham, at han agtede sig til det hellige Land og vilde bede sin Fætter tage sig af hans Hus imens. Det nærmere ønskede han at aftale med Knud ved et Møde med ham i Haraldsted Skov den syvende Januar. Nu kunde det jo nok se noget mistænkeligt ud at ville holde Sammenkomst i Skoven paa den Aarstid, men det synes Knud ikke at have mærket. Trods Advarsler mødte han ubevæbnet, og Magnus kløvede hans Hoved, medens andre bevæbnede Mænd gennemborede den faldne med deres Spyd.

Denne Udaad blev Indledningen til en Række blodige Aar, der næsten førte til Danmarks Opløsning, indtil Knuds Søn, Valdemar, der blev født en Uge efter Faderens Mord,

omsider overvandt sine Modstandere og blev Enekonge i Danmark 1157.

Straks efter Mordet paa Knud Lavard førte hans Fosterbrødre Skjalm Hvides Sønner Liget til Haraldsted Kirke og bisatte det foreløbig der. Det var deres Mening at føre det videre til Roskilde, men det modsatte Kong Niels sig af Frygt for Uroligheder. Stemningen i Befolkningen var meget ophidset og blev det endnu mere, da Skjalmsønnerne foreviste Knuds blodige Klæder for Bøndernes Forsamlinger. Det gik saa vidt, at Kongen indstævntes for den gamle Domstol og Provinsforsamling, Ringsted Landsting, og her maatte fralægge sig alt Ansvar for Mordet og love at forvise sin Søn Magnus til Sverrig, hvor han havde store Besiddelser efter sin Moder, den svenske Prinsesse Margrethe (Fredkulla). Niels lod imidlertid snart Magnus komme tilbage, og dermed brød Oprøret ud under Ledelse af Knuds Brødre, Harald Kesja og Erik, senere kaldet Emune, der begge var haarde og voldsomme Mænd. Knud var imidlertid blevet overført til Ringsted, da han ikke maatte komme til Roskilde, og snart hed det sig, at der skete Mirakler ved hans Grav og at han følgelig maatte have været en hellig Mand. Kampene i Kongeslægten endte foreløbig med Slaget ved Fodevig i Skaane 1134, hvor Erik Emune sejrede, og Magnus faldt. Kong Niels drog til Slesvig, hvor han blev dræbt af Borgerne, der stod paa Knud Lavards Side. Nu valgtes Erik til Konge; han herskede med stor Haardhed og udryddede de fleste af sine Medbejlere, bl. a. den lige saa blodige Harald Kesja. Efter kun tre Aars Regering blev han myrdet, og hans Søstersøn, Erik Lam, valgtes til Konge, men trak sig tilbage 1146 for at gaa i Kloster.

Samme Aar tog Eriks Søn Svend og Knuds Søn Valdemar den nye Helgens Ben op af Graven i Ringsted og lagde dem i et Helgenskrin. Dette vakte imidlertid Modstand hos Erkebiskop Eskil, fordi Pavens Samtykke ikke var indhentet. Under de følgende Kongestridigheder, der endte med Slaget paa Grathe Hede 1157, og da Paven laa i Strid med Kejser Frederik Barbarossa, kunde der ikke tænkes paa pavelig Godkendelse foreløbig. Men 1169 indtraf denne, og 1170 fandt saa, som før omtalt, den endelige højtidelige Skrinlæg-gelse Sted.

Knud Lavards Ben er imidlertid ikke bevaret. Nogle af dem skal senere være bragt til Domkirken i Slesvig, og Hovedet siges at være havnet i Abbediet St. Denis ved Paris. Det var ikke nogen Sjældenhed, at man bortførte Helgenben som Relikvier til andre Kirker. Helgenskrinet blev efter Reformationen nedsat under Kirkegulvet, men er forsvundet.

Som omtalt var det Kong Valdemars Mening, at han og hans Slægt skulde bisættes i Kirken ved Helgengraven. Dette er da ogsaa sket. Den saakaldte Ringstedtavle, der stammer fra Middelalderen og nu opbevares i det lille Musæum, der findes i et af Kirkens Kapeller, nævner 20 Navne paa begravede i Kirken, medens en Tavle paa Kirkevæggen i nordre Korsfløj fra 19de Aarhundrede har 21, idet den sidst jordede, Christoffer d. 2dens Søn Erik, her er taget med. Ringstedtavlens Original — det nuværende Pergamentsblad er fra 15de Aarhundrede — maa da antages at være fra før denne Tid, d. v. s. fra omkring 1320—30.

Gravene har vist oprindelig været dækkede med Træplader. Disse blev i 16de Aarh. ligesom Absalons Gravplade i Sorø afløst af Stenplader, der dog senere er bleven ødelagt.

Ved Frederik VII's Undersøgelse af Gravene 1855 blev de derfor erstattet af de nuværende. Knud Lavards er dog allerede i det 17de Aarh. blevet fornyet paa Bekostning af Lensmand Jørgen Seefeldt, der virkede fra 1630 til 1662. Den er nu indmuret i Kirkens Nordvæg.

Undersøgelsen af Gravene 1855 viste, at de fleste var bleven forstyrret ved andre Begravelser. Kun Valdemar den Stores var helt uskadt. Kongens Benrad var indhyllet i et Læderhylster, der laa i en muret Kiste. Formen af Kisterne kan ses paa den i Musæet opstillede Rest af Erik Plovpenning's Grav. Under Valdemar den Stores Hoved laa en Blyplade med to Indskrifter, en kortere og en længere, der fortalte om Kongens Bedrifter. Ogsaa denne Plade opbevares i Musæet, hvor vi kan se den. Skeletterne viser, at Kong Valdemar og hans Sønner, navnlig Knud d. 6te, har været meget høje, omend de først angivne Maal har været noget overdrevne. Der nævnes saaledes for Knud VI ikke mindre end 240 cm. En senere Maaling har vist omkring 2 Meter. De nuværende Gravsten bærer de kongelige Navne i Rækkefølge.

I Dronning Dagmars Grav fandtes intet. Det tidligere optagne Dagmarkors, der skal stamme fra Graven, findes nu i Nationalmusæet. Af særlig Interesse er Erik Plovpenning's og Erik Menveds Grave samt de to Dronningers, Sofies (Valdemar den Stores Hustru) og Berengarias (Valdemar Sejrs 2den Hustru). De to Dronningers Hovedskaller var bevaret, (Berengarias Skelet fandtes fuldstændig). Afstøbninger af dem findes i Musæet foruden en Fletning af Berengarias Haar og en Lok af Valdemar den Stores. Berengarias Kranium er ædelt formet og viser, at hun har været meget smuk.

Erik Plovpenning blev, efter at han var bleven myrdet paa Slien 1250, bisat i Sortebrødrenes Kirke i Slesvig. Her findes endnu i Domkirken hans Hue og et Stykke af den Lænke, han var bundet med. Senere da ogsaa han blev anset for Martyr og Helgen paa Grund af Mirakler ved Graven, førtes Liget til Ringsted og bisattes her. Ved en Undersøgelse 1901 fandt man Graven under Korshvælvingen. Benene var imidlertid 1520 efter Ordre af Biskop Lage Urne blevet taget op og indmuret i Korets Nordvæg, hvor en latinsk Indskrift vidner om det.

Endelig er der *Erik Menveds Grav*, et i Norden enestaaende Gravmonument, der endnu er bevaret. Paa en graveret Messingplade ses Kongens og Dronning Ingeborgs Skikkelser, udstyret med Ansigter af Alabaster. Kongens er dog fornyet.

Fra Gravmonumenterne vender vi os til Kirkens *Kalkmalerier*.

Her maa først fremhæves de tre store Figurbilleder i Korets Østvæg. To af dem er afbildet i en lille Samling Prospektkort til Erindring om Ringsted Kirke. De kaldes her Knud Lavard og Knud Konge. Dette er dog vist ganske urigtigt. Den saakaldte Knud Lavard ser nærmest ud til at være en kvindelig Figur. I J. V. Christensens Skildring kaldes den St. Catharina af Siena, hvilket dog vist er rent Gætteværk, og da den staar med en Bog i Haanden og en Palmegren i den anden Haand og træder paa en liggende skægget Figur med en Hovedbeklædning, der minder om Middelalderens Jødehatte, saa maa det nærmest antages, at Figuren er en Allegori og forestiller den kirkelige Teologi. (Bogen symboliserer Lærdommen), der triumferer over Kætteriet eller maa-

ske Jødedommen (Palmegreneren er Triumftegnet). En saadan Fremstilling har Paralleller i Udlandet, hvor man f. Eks. kan se den store skolastiske Teolog Thomas Aquinas fremstillet med den arabiske Filosof Averroes og store Kættene under sine Fødder. (I Kirken St. Maria Novella i Florenz).

Den sydligste Figur, der i Erindringshæftet kaldes Knud Konge, hos J. V. Christensen Erik Plovpenning, er snarere Knud Lavard, fremstillet med Krone som Venderkonge (saaledes hos Trap).

Figuren ved Siden af Teologien er Madonna med Barnet, men vist ogsaa tænkt som en Allegori, nemlig paa Kirken, hvilket er almindeligt i Middelalderen. Den fjerde Figur er ødelagt, idet Frederik den 2den og hans Dronnings Vaaben er malet ovenpaa.

Malerierne i Korets Loft har Inskriptioner, der muliggør Forstaaelsen. Vi ser her Kristus, tilbedt af Jomfru Maria, Knud Lavard og Erik Plovpenning samt Erik Klippings Dronning Agnes. Ind imellem er malet Billeder fra Mordet paa Erik Plovpenning, hvad der sikkert staar i Forbindelse med Anbringelsen af hans Martyrgrav i Koret under Hvælvingerne.

Paa Korets Sydvæg findes en Kongefrise, paa hvilken efter Poul Nørlunds Mening et Billede af Knud Lavard er forsvundet, medens de følgende skal forestille Valdemar den Store, Knud VI, Valdemar Sejr og hans Søn, Valdemar, der blev dræbt ved et Vaadeskud under en Jagt paa Refsnæs 1231.

Kirkens øvrige Mindesmærker har ingen historisk Tilknytning til Knud Lavards Slægt. Til Minde om Dronning Dagmar findes der to moderne Mindesmærker.